

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA	23
I. GRANICA JAKO PRZEDMIOT BADAŃ HISTORYCZNYCH	27
II. TWORZENIE SIĘ GRANICY MIĘDZY ŚWIATEM SŁOWIAŃSKIM I GERMAŃSKIM	30
III. WARUNKI TWORZENIA SIĘ PAŃSTWA I NARODU NIEMIECKIEGO I POLSKIEGO WE WCZESNYM ŚREDNIO-WIECZU	34
IV. GENEZA PAŃSTW NIEMIECKIEGO I POLSKIEGO W IX — X WIEKU	37
1. Podstawy historyczne państwa niemieckiego	37
2. Podstawy wczesnośredniowiecznego państwa polskiego	39
V. WALKI O UTRWALENIE POLSKIEJ GRANICY ZACHOD- NIEJ (X—XII W.)	41
1. Niemiecka ekspansja na wschód od Łaby	41
2. Formowanie się granicy zachodniej za pierwszych Piastów.	42
3. Ustalenie granicy zachodniej w konflikcie z feudałami wschod- nioniemieckimi za Bolesława Krzywoustego (1102—1138).	45
VI. GEOGRAFIA NAJSTARSZEJ GRANICY POLSKO-NIEMIEC- KIEJ	48
VII. ZAŁAMANIE SIĘ GRANICY PAŃSTWOWEJ W XIII I XIV WIEKU	52
1. Pierwsze niekorzystne zmiany na Pomorzu Zachodnim	53
2. Utrata Ziemi Lubuskiej w połowie XIII wieku	53
3. Osiedlenie się zakonu krzyżackiego w ziemi chełmińskiej, w Prusach i Inflantach	56
4. Rozstanie się Śląska z Królestwem Polskim	58
VIII. NADWYRĘŻENIE GRANICY ETNICZNEJ W XIV WIEKU	61
1. Kolonizacja niemiecka (demograficzna) i kolonizacja na pra- wie niemieckim na wschód od Łaby	61
2. Wpływ kolonizacji demograficznej na stosunki etniczne.	63

IX. PRZYCZYNY POLITYCZNEGO ZAŁAMANIA I ETNICZNEGO PODTRZYMANIA GRANICY ZACHODNIEJ	64
1. Rozdrobnienie feudalne w Polsce jako czynnik osłabienia integralności granicy.	64
2. Scalanie części ziem polskich w ramach ustrojowych Królestwa Polskiego.	65
3. Czynniki opóźniania zmian etnicznych	67
X. WALKA O PÓŁNOCNO-ZACHODNIE GRANICE POLSKI W XIV-XVI WIEKU. ŹRÓDŁA POŁOWICZNYCH SUKCESÓW I POŁOWICZNYCH NIEPOWODZEŃ	69
1. Przesłanki polityczne unii polsko-litewskiej	70
2. Współdziałanie Polski i Litwy przeciw Krzyżakom	71
3. Wpływ unii na odbudowę północno-zachodniej granicy Polski	74
XI. NIEUDANE REWINDYKACJE ŚLĄSKA W XV-XVII WIEKU	75
1. Próby rozciągnięcia granic Królestwa Polskiego na Śląsk	75
2. Zabiegi dynastyczne Jagiellonów i Wazów o Śląsk	76
3. Zależność biskupstwa wrocławskiego od arcybiskupstwa gnieźnieńskiego	78
XII. GEOGRAFIA GRANICY ZACHODNIEJ W CZASACH NOWOŻYTNYCH.	80
XIII. NARASTANIE ANTAGONIZMU POLSKO-NIEMIECKIEGO I KSZTAŁTOWANIE SIĘ MYŚLI ZACHODNIEJ W POLSCE W CZASACH NOWOŻYTNYCH	85
1. Rola Krzyżaków w rozbudzeniu antagonizmu polsko-niemieckiego	87
2. „Jak świat światem, nie będzie Niemiec Polakowi bratem”.	88
3. Zachodnia i morska myśl polityczna w Polsce	90
XIV. NAJBARDZIEJ „STAŁA” GRANICA W EUROPIE W XVI-XVIII WIEKU	94
1. Obrona kresów wschodnich przed Moskwą	95
2. Zajęcie Inflant	95
3. Dopuszczenie elektorów brandenburskich do Prus Książęcych	96
4. Przejście Pomorza Zachodniego pod panowanie szwedzkie i brandenburskie	97
5. Awans polityczny Brandenburgii w toku wojen szwedzkich.	101
XV. PRZYCZYNY DRUGIEGO ZAŁAMANIA SIĘ GRANICY ZACHODNIEJ W POŁOWIE XVII WIEKU	103
1. Przeobrażenia etniczne pogranicza polsko-niemieckiego	103
2. Wzrost potencjału ludnościowego w XVI i XVII wieku. Tzw. druga kolonizacja niemiecka	105
3. Nierównomierny wzrost potencjału wojskowego	107
4. Wtórne poddaństwo chłopów i upadek miast przyczyną załamania gospodarstwa narodowego	108
5. Zaczątki oligarchii magnackiej	109

XVI. PRUSY, AUSTRIA I ROSJA NA DRODZE DO ABSOLUTYZMU OŚWIECONEGO I DESPOTYCZNEGO	110
1. Pruska droga do absolutyzmu	110
2. Początki absolutyzmu w Austrii	112
3. Absolutyzm „despotyczny” w Rosji	113
4. Wysiłek zbrojny Rzeczypospolitej w porównaniu z mocarstwami ościennymi	114
XVII. NAJBARDZIEJ RUCHOMA GRANICA EUROPY W XVIII WIEKU	116
1. Zabór Śląska (1740)	117
2. Zabór Prus Królewskich i ziem nadnoteckich (1772)	118
3. Zabór Wielkopolski i ziem przyległych (1793)	122
4. Likwidacja państwa polskiego (1795)	124
XVIII. PRZYCZYNY ZAŁAMANIA SIĘ PAŃSTWOWOŚCI POLSKIEJ U SCHYŁKU XVIII WIEKU	126
1. Rozbiory w ocenie historyków polskich	126
2. Gospodarczo-społeczne podłoże upadku państwa	129
3. Podłoże polityczne rozbiorów jako wynik współdziałania i rywalizacji państw zaborczych	131
XIX. PRZEOBRAŻENIA ETNICZNE NA POGRANICZU POLSKO-NIEMIECKIM W XVIII I XIX WIEKU.	134
1. Galicja	135
2. Śląsk	135
3. Wielkopolska i Pomorze	136
4. Wzrost antagonizmu polsko-niemieckiego	139
XX. PRÓBY ODBUDOWY PAŃSTWOWOŚCI POLSKIEJ W XIX WIEKU	141
1. Księstwo Warszawskie (1807–1812)	142
2. Królestwo Polskie – Królestwo Kongresowe	143
3. Wielkie Księstwo Poznańskie	146
4. Galicja i Wolne Miasto Kraków	148
5. Wyniki walk o niepodległość w poszczególnych zaborach.	151
XXI. NARÓD POLSKI I JEGO INSTYTUCJE W WALCE O „NARODOWOŚĆ” W XIX WIEKU	156
1. Naród i narodowość – zakres pojęć	156
2. Wielka własność i jej przemiany	159
3. Własność miejska i jej ekspansja	162
4. Obrona „narodowości” przez organizacje społeczne	166
5. Oddziaływanie prasy	174
6. Piśmiennictwo w służbie narodowości	179
7. Partie i stronnictwa polityczne	184
8. Konkluzje	187
XXII. POCZĄTKI ZAŁAMYWANIA SIĘ NIEMIECKIEGO <i>DRANG NACH OSTEN</i> W DRUGIEJ POŁOWIE XIX WIEKU.	189
1. Zjednoczenie Niemiec i jego konsekwencje dla sprawy polskiej	190

2. Niemiecki <i>Ostflucht</i> ekonomiczny i demograficzny	193
3. Zmiany narodowościowe w świetle pruskich statystyk urzędowych	197
4. Dążenia do obrony niemieczyny na wschodzie	201
XXIII. GRANICA ZACHODNIA W ŚWIADOMOŚCI I W DZIAŁALNOŚCI POLITYCZNEJ POLAKÓW NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU	207
XXIV. ODBUDOWA ZACHODNIEJ GRANICY PAŃSTWA POLSKIEGO W WYNIKU PIERWSZEJ WOJNY ŚWIATOWEJ	212
1. Etapy odbudowy w toku wojny (1914–1918)	214
2. Walki dyplomatyczne i zbrojne o granicę zachodnią po zakończeniu wojny	216
3. Plebiscyty i ich wpływ na przebieg granicy	222
XXV. GEOGRAFIA „WERSALSKIEJ” GRANICY ZACHODNIEJ.	227
1. Granica linearna	227
2. Granica etniczna	229
3. Zależności geograficzno-ekonomiczne nowej granicy polsko-niemieckiej.	233
XXVI. ŻĄDANIA REWIZJI ZACHODNIEJ GRANICY POLSKIEJ W DOBIE REPUBLIKI WEIMARSKIEJ (1919–1933).	237
1. Stosunek rządu i społeczeństwa niemieckiego do granicy państwowej z Polską	238
2. Założenie ideologiczne rewizjonizmu na tzw. niemieckim wschodzie: <i>deutscher Volks- und Kulturboden</i>	243
3. Ideologia zachodnia w Polsce w okresie między pierwszą a drugą wojną światową	246
4. „Krwawiąca granica” i „korytarz” jako symbole stosunków polsko-niemieckich w latach 1925–1933	249
XXVII. KRYZYS EKONOMICZNY WSCHODNIEJ GRANICY NIEMIEC. KRYZYS ETNICZNY GRANICY POLSKO-NIEMIECKIEJ	254
1. <i>Ostflucht</i> i <i>Osthilfe</i>	255
2. Żywotność narodowa Polaków w Niemczech i Niemców w Polsce	257
XXVIII. OD UKRYTEJ DO JAWNEJ AGRESJI (1933–1945).	261
1. Przewrót faszystowski w Niemczech — <i>Machtergreifung</i> Adolfa Hitlera	262
2. Polsko-niemiecki pakt nieagresji z roku 1934	264
3. Od Wolnego Miasta Gdańska do zniewolonego miasta Gdańska (1919–1939)	265
4. Przygotowywanie V Kolumny i mobilizacja mniejszości niemieckiej w Polsce	268
5. Przejście do jawnej agresji (1938–1939)	270

6. Hitlerowska realizacja doktryny niemieckiego <i>Volks- und Kulturboden</i> w Polsce (1939–1945)	276
XXIX. GENEZA GRANICY NA ODRZE I NYSIE (1943–1945).	283
1. Orientacja londyńska	284
2. Orientacja krajowa	285
3. Stanowisko mocarstw anglosaskich i Związku Radzieckiego	287
4. Układ Poczdamski	289
XXX. UTRWALENIE GRANICY POLSKO-NIEMIECKIEJ (1945–1970)	294
1. Wytyczenie granicy polsko-niemieckiej.	294
2. Początki akcji rewizjonistycznej	295
3. Czynniki stabilizacji granicy na Odrze i Nysie	297
a. Przesiedlenia i migracje	297
b. Integracja ekonomiczna i kulturalna ziem zachodnich	299
c. Granica na Odrze i Nysie w polityce i w opinii międzynarodowej	302
4. Ostatni etap (1966–1970)	307
XXXI. CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA: WNIOSKI I REFLEKSJE	315
PRZEGLĄD LITERATURY	324
ANEKSY ŹRÓDŁOWE	398
THE BACKGROUND TO THE RESTORATION OF THE WESTERN TERRITORIES	419
INDEKS NAZWISK	424
INDEKS NAZW GEOGRAFICZNYCH	440
SPISY MAP I ILUSTRACJI	450